

خلاصه کتاب آداب المتعلمین

۱- فصل اول: در ماهیت و فضیلت علم

فضیلت علم

۱. رسول اکرم ص فرمودند **طلب** علم بر هم مرد و زن مسلمانی **واجب** است.
۲. مراد از علم: در اینجا علم **حال** و علمی است که او را به بهره مندی آخرت میرساند. زیرا برترین کارها حفظ سرانجام **آخرت** است و طلب علمی که منجر به این امر میشود، یعنی دانش حال، **واجب** است.
۳. شرافت علم در این است که تنها **دانش** است که **اختصاص** به **انسان** دارد
۴. به واسطه علم بود که خداوند **برتری** آدم بر **ملائکه** را آشکار کرد و گفت که بر آدم سجده کنند.
۵. تنها وسیله نیل انسان به **خوشبختی**، علم همراه با **عمل** است.

انواع علم:

۱. واجب عینی: علمی که به مثابه غذاست و نفع و بهره اش همیشگی است.
۲. واجب کفایی: علمی که به مثابه داروست و بعضی اوقات به آن احتیاج پیدا میشود و این نوع علم قبل از اینکه کسی به دنبالش برود ابتداءً بر همه واجب است!
۳. حرام: علمی که ضرر داشته و نفعی ندارد مانند علم نجوم؛ مگر در حدی که با آن قبله و اوقات نماز شناخته شود.

ماهیت علم:

۱. **صفتی** که با آن مجهولات هرکس معلوم میگردد.
۲. **حجتی بر یادگیرنده**: طالب علم باید در پی علمی باشد که **نفع** او در آن است و اگر به دنبال علمی رود که **ضرر** او در آن است، عقل و علمش حجت و دلیلی علیه او میشوند.

۲- فصل دوم: در نیت

لزوم نیت

به فرموده نبی اکرم (ص) کارها بسته به نیت هاست بنابراین شایسته است نیت طالب علم اینها باشد:

۱. **رضایت** خداوند
۲. دور ساختن **جهل** از خود و دیگران
۳. **احیاء** دین
۴. **پایدار** نگه داشتن اسلام
۵. **امر به معروف و نهی از منکر** از خود و بستگان و دیگران به میزان میسر

راهکارهای اصلاح نیت و روش طالب علم:

۱. **صبر** بر سختی
۲. **تلاش** و کوشش
۳. صرف نکردن **عمر** در راه دنیا
۴. دلیل نکردن خود به وسیله **طمع**
۵. دوری از کینه توزی و **حسد**
۶. خودداری از **تکبر**

۳- فصل سوم: انتخاب علم، استاد، هم بحث و استقامت در راه

انتخاب علم

ویژگی های علمی که باید انتخاب شود:

۱. از هر علمی **نیکوترینش**
۲. انتخاب ابتدایی علمی که در حال **حاضر** به آنها نیاز دارد و سپس علمی که در آینده نیازمند آنها میشود
۳. مقدم ساختن **خداشناسی** بر سایر علوم و تکیه بر برهان و دلیل در این علم
۴. انتخاب علوم پایه دار و **اصیل** و نه علوم تازه!
۵. **متون** را انتخاب کند و از حواشی بپرهیزد

برگزیدن استاد

ویژگی های استادی که باید برگزید:

۱. داناترین
۲. پرهیزکارترین
۳. مسن ترین

استقامت در راه

پیش نیاز:

۱. **مشورت** قبل از قدم نهادن در هر علمی
۲. **صبر** کردن تا دوماه در شهر جدید و بعد **انتخاب استاد** مناسب زیرا در غیر این صورت استاد را انتخاب کرده و رها میکند که این باعث توهین به استاد و بی برکت شدن تحصیل است

لازمه:

۱. **صبر** و استقامت در هر علم و **نیمه کاره** نهادن کتاب
۲. قبل از کسب مهارت در یک فن به فن دیگر مشغول **نشود**
۳. بدون ضرورت از شهری به شهری **نرود**

دلیل:

اتلاف وقت و دلمشغولی طلبه در اثر این موارد

انتخاب هم بحث

ویژگی های هم بحث خوب:

۱. مصمم بودن
۲. با تقوا بودن
۳. کج سلیقه نبودن
۴. بی حال و تنبل و اهل تعطیلی نبودن
۵. پر حرف نبودن
۶. مفسد و فتنه گر نبودن

بزرگداشت علم و اهل آن

باید نسبت به علم و اهلش قبلاً تعظیم کند تا جایی که کتاب را به دست نگیرد **مگر با وضو!!!**

آداب کتابت

باید ها و نباید ها:

۱. نوشتن با خط خوش
۲. درهم و ریز ننوشتن
۳. حاشیه نویسی را ترک کند

آداب استماع

گوش دادن با حالت **تعظیم** و نه **تمسخر**

اعتماد بر استاد

طلبه نباید خودش **نوع علم** را انتخاب کند و آن را به استاد واگذار کند زیرا او **باتجربه** تر است و میداند چه چیز برای هر فردی بهتر است.

آداب نزد استاد رفتن

نباید نزدیک استاد بنشیند مگر به واسطه عذری و حداقل به اندازه یک کمان فاصله باشد! (برای رعایت احترام)

اخلاق طالب علم

پرهیز از رفتار ناپسند.

دلیل:

همانند سگ بودن خوی بد و پیامبر ص فرمودند در خانه ای که سگ یا صورت مجسمه است، ملائکه در آن وارد میشوند.

۴- فصل چهارم: جدیت، مواظبه و همت

جدیت در طلب علم

عاقبت جوینده یابنده است

نابرده رنج گنج میسر نمیشود

در راه یادگیری به جدیت سه نفر احتیاج است:

۱. طلبه
۲. استاد
۳. پدر

انگیزه سازی برای جدیت

راهکار:

۱. اندیشیدن در فضایل تحصیل علم و باقی بودن علم و فانی شدن همه غیر از آن
۲. توجه به لذت دانش

اسباب کسالت و بی حالی و راه چاره

علت کسالت و بی حالی و فراموشی:

۱. افزایش بلغم
۲. زیاد آب خوردن که علتش زیاد غذا خوردن است
راه درمان: کلاً کاهش بلغم که به این طرق است
۱. کم کردن غذا
۲. خوردن نان خشک
۳. خوردن مویز
۴. مسواک کردن (باعث کاهش بلغم و تقویت حافظه و فصاحت)
۵. قی کردن

راه های کم کردن غذا:

۱. تأمل در فواید کم خوردن
۲. تأمل در مضرات پرخوری
۳. نخوردن غذاهای چرب
۴. مقدم کردن غذای مورد علاقه
۵. خوردن غذا به نیت انجام طاعات

مواظبت بر طلب علم

موارد:

۱. تکرار دروس مابین عشائین و هنگام سحر
۲. غنیمت شمردن دوران جوانی
۳. خود را به قدری به زحمت نیندازد که از کار بیافتد
۴. پی گیری کارها با نرمی

همت بلند

اهتمام بر حفظ تمام کتابها تا در نهایت بعضی از آنها را بیاموزد زیرا در غیر این صورت تنها اندکی از علم را به دست میآورد.

۵- فصل پنجم: زمان آغاز درس، مقدار و ترتیب آن

زمان آغاز درس

بهبتر است روز چهارشنبه باشد زیرا پیامبر فرمود هیچ کاری در چهارشنبه آغاز نمیشود مگر اینکه به سرانجام برسد. همچنین چهارشنبه روزی که خداوند نور را خلق کرد و روزی است که برای کفار نحس و برای مؤمنان بابرکت است.

مقدار درس و تکرار آن

در ابتدا باید در حدی باشد که نوآموز با دو بار تکرار آن را حفظ کند و بیشتر نباشد!

میزان تکرار درس

- درس روز قبل ۵ بار
- روز قبل تر ۴ بار
- روز قبل تر ۳ بار
- روز قبل تر ۲ بار
- روز قبل تر ۱ بار

کیفیت تکرار و مرور

تکرار باید با نشاط و قوت و **صدای متوسط** باشد و نه بی حالی و صدای کم و در حال چرت و خشم و گرسنگی و تشنگی

شروع از متن های کوچک

لزوم شروع از متون سهل الفهم تر

نوشتن دروس

- نوشتن دروس بعد از یادگیری
- نوشتن درس قبل از فهمیدن زیرا باعث کندذهنی، کم هوشی و اتلاف وقت میشود

فهم درس

راهکار فهم درس:

۱. کم درس خواندن
۲. تکرار کردن
۳. تأمل کردن

حفظ دو حرف بهتر از گوش کردن دو ورق و فهمیدن دو حرف بهتر از حفظ دو بار کتاب است.
اگر در فهم سهل انگاری کند دیگر کلام آسان را هم نخواهد فهمید

مباحثه

بایدها و نبایدها:

۱. همراه بودن با **انصاف** و آرامش
۲. پرهیز از **عصبانیت**
۳. پرهیز از مباحثه با یک دنده و **کج سلیقه**

اهمیت مباحثه:

۱. بهتر بودن آن از **تکرار** به **تنهایی**، زیرا در مباحثه **تبادل اندیشه** هم وجود دارد!
۲. **یک** ساعت مباحثه از **یک ماه** تکرار بهتر است

اندیشیدن و دقیق بودن

نکات دقیق با **تأمل** به دست میآید پس طلبه همواره باید در حال تأمل باشد.

قبل از تکلم باید فکر کرد زیرا کلام همانند **تیر** است.

بهره بردن

استفاده از تمام فرصت ها و اشخاص
پیامبر ص: حکمت گمشده مؤمن است، هرکجا آن را ببیند فرامیگیرد
کسی که دارای فکر و جسم سالم است باید فراگیری کند

شکر و دعا

لزوم تشکر از خدا و دانستن علم از خدا
یاری کردن به نیازمندان با مال و علم خود
طلب راهنمایی از خداوند

همت بلند داشتن با دوری از طمع و بخل

- در مال دیگران **طمع** نکند
- در آنچه دارد **بخل** نوزد
- در قدیم طالبان علم ابتدا **صنعتی** میآموختند و بعد تحصیل میکردند تا طمع در مال غیر نکنند
- اگر عالم طمعکار شود حرمت علم را نگه نمیدارد و **حرف حق** نمیگوید.

۶- فصل ششم: توکل

طلبه و معیشت

۱. توکل بر خدا کند
 ۲. اهتمام بیش از حد به معیشت نداشته باشد و ناراحت نشود
 ۳. صبر کند
- دلیل صبر بر مشکلات طلب علم:
۱. پاداش بزرگ داشتن طلب علم، حتی بالاتر از قرائت قرآن
 ۲. لذتی بالاتر از تمام لذت ها داشتن کسب علم
- طلبه باید فقط مشغول تحصیل علم باشد و مشغول کار دیگری نشود.

۷- فصل هفتم: زمان تحصیل علم

۱. ز گهواره تا گور
۲. بهترین اوقات: اول جوانی
۳. بهترین ساعات: وقت سحر و مابین نماز مغرب و عشاء
۴. سزاوار است طالب علم تمام اوقاتش را پر کند.

تنوع برای رفع خستگی

به محض خسته شدن از یک علم به سراغ دیگری بروید و با آب خواب را از خود دور کنید.

۸- فصل هشتم: دلسوزی و خیر خواهی

کمال جویی و پرهیز از حسد

طالب علم باید دلسوز بوده و حسود نباشد زیرا نفعی در حسد نیست و با هدف کمال جویی، تلاش کند.

دلسوزی استاد

استاد باید دلسوز شاگردان باشد به نحوی که شاگردانش سرآمد همه شوند

ترک ستیزه و دشمنی

- ستیزه و دشمنی باعث اتلاف وقت است
- انسان خوب با خوبی اش پاداش میگیرد و انسان بد، بدی اش او را بس است
- اصلاح نفس، غلبه بر دشمن را هم در پی خواهد داشت
- دشمنی با دیگران رسواکننده است و باید صبور بود

ترک سوء ظن

سوء ظن موجب دشمنی است و جایز نیست و منشأ آن باطن خراب و آلوده است.

۹- فصل نهم: در بهره مندی

راهکار بهره بردن

- همراه داشتن همیشگی قلم و دوات برای یادداشت کردن مطالب
- فراگرفتن تدریجی دانش و به مرور زیاد شدن آن

اغتنام وقت و بزرگان

- شب طولانی است آن را با خوابیدن کوتاه نکن
- روز روشن است آن را با گناهانت تاریک نکن
- باید بزرگان را غنیمت شمرد
- نباید حسرت آنچه از دست رفته است را بخوری
- باید آنچه در زمان حال و آینده به دست میآوری را غنیمت بدان

تحمل سختی در راه علم

- طلبه ناگزیر از سختی و خواری در راه کسب علم است
- چاپلوسی همه جا نکوهیده است مگر در کسب علم
- باید از استاد و هم بحثی چاپلوسی کرد

۱۰- فصل دهم: پرهیزکاری در راه یادگیری

تقوی و ورع در راه تحصیل علم

- رسول اکرم ص: هر کس در راه تحصیل علم پرهیزکار نباشد خداوند او را به یکی از این سه مبتلا میکند
- ۱. جوانمرگ شدن
- ۲. در روستا قرار گرفتن
- ۳. نوکر دربار سلاطین شدن
- هر قدر طلبه با تقواتر:
- دانشش پرمنفعت تر،

- یادگیری اش آسان تر
- بهره های او بیشتر
- مصادیق **پرهیزکاری**:

۱. پرهیز از **پرخوری**

۲. پرهیز از **خواب زیاد**

۳. پرهیز از **سخن بیهوده**

۴. پرهیز از **غذای بازار**

علت: زیرا برکت ندارد زیرا فقرا به آن نگریسته و نتوانسته اند بخزند

۷. پرهیز از غیبت

۸. پرهیز از همنشینی با پرگویان

علت: زیرا عمر را تلف میکنند

۹. پرهیز از اهل فساد و **بیکاری**

علت: زیرا همنشینی ناخواسته اثر دارد

۸. پرهیز از **نفرین** مظلوم

۹. درخواست **دعا** از صالحان

۱۰. هنگام مطالعه و تکرار **رو به قبله** باشد

رعایت نکات اخلاقی و مستحبات

- هرکس در آداب و اخلاقیات سهل انگار باشد از مستحبات محروم میشود و هر که نسبت به مستحبات سستی کند از واجبات میماند و هر که از واجبات بماند از آخرت محروم میشود!
 - نماز را همچون نماز اهل فروتنی را زیاد بخواند
- علت: کمک به یادگیری و تحصیل

همراه داشتن وسایل کتابت

خوب است قلم و دوات و دفتری همراهش باشد زیرا در غیر این صورت حکمت در قلب نمیروند

۱۱- فصل یازدهم: اسباب تقویت و زایل شدن حافظه

اسباب تقویت حافظه

۱. تلاش
۲. مراقبت
۳. کمخوری
۴. نماز شب
۵. قرائت قرآن؛ علی الخصوص آیه الکرسی
۶. صلوات زیاد
۷. مسواک کردن
۸. غسل خوردن

۹. کندر خوردن
۱۰. بیست و یک عدد مویز
۱۱. کاهنده های بلغم

اسباب فراموشی

۱. گناه
۲. غم دنیا
۳. دل بستگی دنیایی
۴. خوردن گشنیز
۵. خوردن سیب ترش
۶. نگاه کردن به اعدام شده با دار
۷. خواندن سنگ قبرها
۸. عبور از بین قطار شتران
۹. انداختن پشه و کنه زنده بر زمین
۱۰. حجامت گودی گردن

۱۲- اسباب کاهش و افزایش روزی و عمر

کاهنده های روزی

۱. گناه و علی الخصوص دروغ
۲. خواب صبح
۳. زیاد خوابیدن
۴. لخت خوابیدن
۵. برهنه بول کردن
۶. غذا خوردن با جنابت
۷. غذا خوردن در حال تکیه داده
۸. بی اعتنائی به خرده ریزهای سفره
۹. سوزاندن پوست پیاز و سیر
۱۰. جارو کردن خانه در شب
۱۱. وانهادن زباله در خانه
۱۲. پیشاپیش پیران راه رفتن
۱۳. پدر و مادر را به اسم صدا زدن
۱۴. خلال کردن دهان با هر چوبی
۱۵. شستن دست ها با گل و خاک
۱۶. نشستن بر آستانه در
۱۷. تکیه بر یکی از دو لنگه در
۱۸. وضو گرفتن در مستراح

۱۹. دوختن لباس بر تن
۲۰. صورت را با جامه خشک کردن
۲۱. لانه عنکبوت و از بین نبردن
۲۲. سبک شمردن نماز
۲۳. شتاب در خروج از مسجد
۲۴. صبح زود به بازار رفتن
۲۵. دیر بازگشتن از بازار
۲۶. خریدن تکه های نان از فقیران
۲۷. نفرین بر پدر و مادر و برعکس
۲۸. روی ظرف ها را نپوشاندن
۲۹. چراغ را با دمیدن خاموش کردن
۳۰. نوشتن با قلم بنددار
۳۱. شانه کردن با شانه شکسته
۳۲. دعا نکردن برای پدر و مادر
۳۳. نشسته عمامه بستن
۳۴. **ایستاده شلوار پوشیدن**
۳۵. **بخل** ورزیدن
۳۶. **سخت گیری** بر عیال و خود
۳۷. **اسراف** نکردن
۳۸. **تنبلی** و بی حالی
۳۹. **تقاضا** کردن از دیگران
۴۰. **سستی** نمودن در امور

افزاینده های روزی

۱. **صدقه**
۲. شکرگزاری
۳. **سحر خیزی**
۴. **خط و خلق خوش**
۵. گشاده رویی
۶. ترک زنا
۷. جاروکردن صحن و سرا
۸. شستن ظروف
۹. **برپایی نماز باشکوه**
۱۰. قرائت سوره **واقع** در شب و یس و تبارک الذی بیده الملک در صبح
۱۱. حضور در مسجد پیش از اذان
۱۲. **دائم الوضو** بودن

۱۳. خواندن نافله صبح و وتر در خانه
۱۴. پس از نماز وتر درباره مسائل دنیا حرف نزدن
۱۵. هم مجلس نشدن زیاد با زنان
۱۶. ترک سخن بیهوده

عوامل ازدیاد عمر

۱. نیاززدن دیگران
۲. احترام به سالمندان
۳. صلح رحم
۴. خودداری از بریدن درختان تر
۵. وضوی کامل گرفتن
۶. مراعات بهداشت
۷. آموختن علم پزشکی در حد نیاز

نمونه سؤالات امتحانی و حل تشریحی

۱. مختصری درباره شرافت و فضیلت علم توضیح دهید؟
 - پیامبر ص میفرماید طلب علم بر هر زن و مرد مسلمانی واجب است و منظور از علم، علومی است که در زمان حال به آن نیاز دارد و موجب بهره‌مندی فرد در آخرت میشود.
 - آنچه سبب برتری انسان بر ملائکه شد، علم انسان بود
 - برترین هدف انسان، بهره‌مندی او در آخرت بوده و آنچه از علم که او را به این هدف میرساند را باید فراگیرد و واجب است.
 - تنها راه خوشبختی انسان، علم همراه با عمل است.
۲. منظور از العلم حجة علی المتعلم چیست؟ با توضیح
 - طالب علم باید دقت کند که چه چیزی را طلب میکند و چه علمی را جویاست و نباید در طلب چیزی باشد که نفعی برای او ندارد و به او ضرر میرساند زیرا در غیر این صورت عقل و علمش همانند حجتی و دلیلی علیه او خواهد بود.
۳. در مورد لزوم و اهمیت نیت طلبه در کسب علم چه میدانید؟
 - رسول اکرم میفرماید: اعمال در گرو نیت هاست. بنابراین شایسته است نیت طالب علم اینها باشد:
 - احیای دین
 - امر به معروف و نهی از منکر خود و دیگران
 - برطرف کردن جهل از خود و دیگران
 - پایدار نگه داشتن دین
۴. در مورد اهمیت مباحثه و ویژگی‌های هم بحث مختصری توضیح دهید؟
 - طلبه باید آموخته‌های خود را مطرح کرده و مذاکره نماید.
 - مباحثه از تکرار به تنهایی بسیار بهتر است زیرا در مباحثه، تبادل نظر هم وجود دارد.
 - یک بار مباحثه بهتر از یک ماه تکرار است.
 - در مباحثه هدف یافتن حقیقت است بنابراین نباید مباحثه به نزاع و خشونت و مجادله بیانجامد

• ویژگی های هم بحثی خوب اینهاست:

- باتقوا باشد
- کج سلیقه نباشد
- اهل سستی و تنبلی و تعطیلی نباشد
- پرگو و بیهوده گو نباشد

۵. اهمیت اعتماد بر استاد و رعایت ادب نسبت به استاد را بیان نمایید؟

- طلبه نوع علم را نباید خودش انتخاب کند و آن را باید به استاد واگذار کند زیرا او بر آن علم مسلط تر است و میدانند که برای هر کسی چه چیزی مناسب تر است.
- طلبه باید بر استاد احترام بگذارد و بدون ضرورت بیش از حد به او نزدیک نشود و حداقل به اندازه یک کمان میان او و استاد فاصله باشد.

۶. به نظر شما، همت طلبه باید چگونه باشد؟

- همت طلبه به مثابه دو بال برای پرنده است که با آنها اوج میگیرد. همت طلبه باید بر حفظ کردن تمام دروس باشد تا در نهایت بخشی از آنها را فراگیرد و اگر همتش کوتاه باشد در نهایت جز اندکی از علم را به دست نخواهد آورد.
- همت طلبه باید بلند باشد و طمع در مال دیگران نکند
- در قدیم طلبه قبل از فراگرفتن علم، صنعتی میآموخت تا در مال دیگران طمع نکند

۷. علت کسالت و بی حالی و راه های علاج آن چیست؟

- یکی از علت های کسالت و بی حالی افزایش بلغم است و علل افزایش بلغم نیز زیاد خوردن آب است که علت آن هم پرخوری است.
- راه های کاهش بلغم:
 - نان خشک خوردن
 - مسواک کردن
 - مویز خوردن
 - کم خوردن غذا
 - قی کردن
- راه های کاهش غذا خوردن:
 - اندیشیدن در مورد مزایای کم خوری و معایب پرخوری
 - خوردن به نیت انجام عبادات
 - از غذاهای مورد علاقه و باب میل شروع کردن
 - پرهیز از غذاهای چرب

۸. اهمیت شکر و دعا برای طلبه را بیان نمایید؟

- طلبه باید بداند که معطی علم خداوند است و در صورت شکرگزاری و دعا، توفیق کسب علم را پیدا میکند.
- طلبه باید با یاری رساندن به دیگران چه با علم خود چه با مال خود، نظر خداوند را جلب نماید
- طلب باید درخواست راهنمایی را از خداوند داشته باشد تا او را هدایت کند.

۹. اهمیت ورع در تعلم را بیان نموده و کلام پیامبر در این زمینه را بیان کنید؟

- طلبه باید حتماً پرهیزکار و با ورع باشد
- پیامبر ص میفرماید طلبه ای که بی ورع باشد خداوند او را به یکی از این سه چیز مبتلا میکند:

- او را به روستایی می اندازد که کسی حرف او را نفهمد
- او را اسیر دست حاکم جور میکند
- او را جوانمرگ میکند.
- طلبه ای که با تقوا باشد، منفعت او بیشتر و یادگیری اش آسان تر است.
- مصادیق پرهیزکاری:
- پرهیز از پرخواهی
- پرهیز از پرگویی
- پرهیز از پرخوری
- پرهیز از غذای بازار
- پرهیز از غیبت

۱۰. چهار سبب از اسباب تقویت حافظه را بیان کنید؟

- کندر با شکر خوردن
- خوردن مویز بیست و یک عدد
- مسواک زدن
- قرائت قرآن
- عسل خوردن
- کاهنده های بلغم
- صلوات فرستادن

۱۱. چهار مورد از اسباب زیاد کننده روزی را بیان کنید؟

- سحرخیزی
- صدقه
- جاروکردن صحن و سرا
- قرائت سوره واقعه
- شکرگزاری
- خط و خلق خوش
- دائم الوضو بودن
- پیش از اذان به مسجد رفتن

۱۲. اهمیت جدیت و همت را در تحصیل علم بیان کنید؟

۱۳. به نظر مصنف مقدار درس و تکرار آن باید به چه صورتی باشد؟

۱۴. اهمیت کتابت و مباحثه را بیان نمایید؟

۱۵. شکر و دعا برای طالب علم چه جایگاهی دارد؟

۱۶. پنج مورد از اسباب تقویت حافظه را بیان کنید؟

۱۷. پنج مورد از اسباب کاهنده روزی را بیان کنید؟